

7. »Arhivske čitaonice i način korištenja arhivskom građom kod nas — članak za »Arhivist«.
8. Prilog historiji radničkog pokreta varaždinskog kraja 1875-1918. — štampan u časopisu »Naša Praksa«.
9. Izabrana dokumenta arhivske zbirke NOB arhiva u Varaždinu — štampano u »Arhivskom Vjesniku«.

VI Rad u Čitaonici

Godine 1959. radilo je u Čitaonici manje istraživača no što ih je to bilo ranijih godina — 11 njih. Inače je bilo 17 upita o građi, koji su ujedno molili i prijepise građe kao istraživači pojedinci. Bilo je ujedno 15 studenata koji su spremali svoje diplomske radnje.

VII Ostali rad

Mnogo je podataka ili dokumenata davano organima uprave, a još više sudovima. U Historijskom arhivu u Varaždinu je koncentrirana redakcija »Zbornika grada Varaždina«. Jednako se tu radi na naučnoj dokumentaciji valoriziranja spomenika kulture. Posebice na političko-duštveno ekonomskoj historiji grada i okolice.

Izrađen je elaborat o provedbi organizacije arhivske službe na regionalnom principu za Savjet za kulturu i nauku NR Hrvatske, a održan je i referat na istu temu na savjetovanju arhivskih radnika u Sl. Brodu.

Mirko Androić

ARHIV U OSIJEKU

Rad u 1958. godini

I Vanjska služba. Kao i kod ostalih Arhiva protekla je godina 1959. i za Arhiv u Osijeku u znaku ankete o registraciji registratura, koju je anketu trebalo provesti za sva četiri kotara arhivskog područja, za kotareve Osijek, Vinkovci, Našice i Virovitica. Anketa je uspješno provedena uz pomoć imenovanih kotarskih arhivskih povjerenika, od kojih su dvojica bili direktori muzeja, a jedan upravni službenik NOK, zatim gradskog povjerenika za grad Osijek (umirovljeni službenik). Za kotar Osijek proveo je anketu Arhiv sam.

Takva je akcija u svakom pogledu bila nadasve pozitivna. Došlo se ne samo do općeg pregleda registratura i ostataka arhiva na terenu, do kakvog pregleda inače ne bismo mogli doći, već i do pojačanog obilaska registratura. Što je još važnije, došlo se i do izravnog dodira s kotarskim i općinskim arhivskim povjerenicima i referentima, voditeljima registratura i njihovim rukovodstvima, te predstavnicima vlasti. O značenju arhiva i registratura i o provedbi anketiranja održano je na sastanku sazvanom od NO kotara Osijek predavanje svim tajnicima i predstavnicima općina kotara Osijek, a tri takva predavanja održana su i predstavnicima osječkih registratura. Slična su predavanja održana i u ostalim kotarima.

Provedeno anketiranje bilo bi od najveće važnosti sve da je ono bilo čisto kampanjsko, a kako je ono predviđeno kao osnov stalnoj evidenciji i brizi za arhivalije i registrature na terenu, do sada prepuštene sebi samima, odnosno stalnoj terenskoj službi, provedba ove ankete za naše je arhivstvo prekretnica u njegovu radu.

Kao i do sada u gradu Osijeku i u čitavom arhivskom području obilježeni su stalno važniji arhivi i registrature, vršena su škartiranja i mjesečno su pregledavana skladišta starog papira otpadnih poduzeća.

II Preuzimanje arhivske građe. Uz česte sitnije darove pojedinaca i Gradskog muzeja u Vukovaru, odnosno njegovog direktora A. E. Brlića među važnijim priložama bila bi tri elenka triju osječkih gradskih općina s popisom njihove arhivske građe sastavljeni g. 1786. prigodom njihova spajanja u jednu gradsku općinu, što ih je darovao osječki Muzej Slavonije, koji ih je čuvao u svojoj povijesnoj zbirci. Osječki je muzej predao i 18 vjerskih matičnih knjiga bivšeg kotara Bijeli Manastir od g. 1748-1879. primljenih od Narodne milicije. Na osnovu podataka dobivenih pri popisu registratura preuzeta je od matičara kalvinska matična knjiga iz Karanca u Baranji od 1756—1802. i šest matičnih knjiga kotara Bijeli Manastir od godine 1784-1882.

Dalje važnije arhivalije predali su: Institut za ekonomiku poljoprivrede u Beogradu (kopije anketne građe o mjesečnoj privrednoj djelatnosti individualnih poljoprivrednih gospodarstava u g. 1956. i 1957. za područje Virovitica), »Štampa«, grafičko poduzeće Osijek (tiskalice), škola Cepin (protokoli i spisi od g. 1892-1943), Osnovna škola »Milica Križan« Osijek (dio protokola i spisa Gradanske škole i Partizanske gimnazije u Osijeku od g. 1882-1947), NO kotara Osijek (dio spisa ukinutih Narodnih odbora kotareva Osijek, Đakovo, Valpovo i Bijeli Manastir od g. 1945-1956), NO općine Osijek (spisi pojedinih odjela Gradskog poglavarstva i Gradskog Narodnog odbora u Osijeku od g. 1926-1953), »Vodovod i plinara« u Osijeku itd.

III Sređivanje arhivske građe. Zbog pomanjkanja osoblja moglo se sređivanje provoditi samo u najnužnijim razmjerama: da se dođe do prostora, da građa koja je najpotrebnija bude pristupačnija, da građa što leži na podu bude smještena na novoizrađene police, te konačno da se može obaviti popis novopreuzete građe.

Iz ovih razloga sređeni su, odnosno popisani spisi primljeni od NO-a općine Osijek, a od prije primljenih arhivalija spisi i protokoli NO-a okruga i oblasti Osijek, godište 1838. osječkih gradskih spisa, te svojedobno od Otpada oduzeti personalni spisi sudbenih stolova u Osijeku, Vinkovcima i Vukovaru.

IV Popularizacija arhivske službe i suradnja s nastavom. Za popularizaciju arhivske službe iskorišteni su štampa, publicistika i radio. U osječkom dnevniku »Glas Slavonije« donešeni su članci iz osječke prošlosti pisani na osnovu arhivske građe, a isto tako u domaćim i vanjskim publikacijama. Osječka je Radio-stanica u svojoj stalnoj dnevnoj reportaži »Osječka kronika« donosila povremeno i vijesti iz osječke prošlosti, a činila je to i Radio-stanica u Zagrebu. I vanjske su novine donosile pojedine vijesti o osječkom Arhivu i njegovoj arhivskoj građi.

Arhiv su posjećivali učenici osječkih srednjih škola samostalno kao pojedinci i pod vodstvom njihovih profesora kao razredi ili seminari. Tom prilikom održana su im predavanja. U osnovnoj školi u Novom gradu održano je u priredbi »Pionirskog sveučilišta« predavanje, kojemu je prisustvovalo oko 200 učenika najviših razreda.

Nastajalo se oživjeti rad osječke sekcije »Povijesnog društva«, na žalost bez svakog uspjeha. Naprotiv se vrlo uspješno surađivalo s osječkim i svim ostalim slavonskim muzejima i sa Društvom za zaštitu kulturno historijskih spomenika i unapređenje urbanističkog izgleda grada Osijeka »Mursa« u Osijeku.

O ovogodišnjem Tjednu arhiva razdijeljeno je u Osijeku uz popratne dopise, odnosno razaslane kotarskim arhivskim povjerenicima primljenih 150 velikih plakata SDAR (mali leci primljeni su prekasno), tako da su oni bili izvješeni na mnogo vidljivih i istaknutih mjesta. Izrađeni su propagandni članci za osječku dnevnu štampu i za osječki Radio, provedena je propaganda po školama i za posjet Arhiva po srednjoškolicima. I ove je godine osječki Arhiv raspisao vlastiti Nagradni natječaj za srednjoškolce Osijeka i osječčkog kotara s dvije teme (o Arhivima i iz prošlosti Osijeka odnosno Slavonije) u iznosu od Din 10.000.—, pa su takve nagrade za svoje radnje primila četiri učenika osječčkih srednjih škola.

V Naučni rad. Arhivskom građom koristili su se mnogi domaći i vanjski stručnjaci (Zagreb, Beograd). Bio je velik broj i pismenih traženja podataka. U pogledu istraživanja stajao je Arhiv osim toga u uskim vezama s mnogo arhivskih i muzejskih ustanova, naročito s onima iz Zagreba, Beograda, Ljubljane i Vukovara. Među raspravama što su ih službenici Arhiva napisali na osnovu arhivske građe mogle bi se spomenuti ove rasprave izašle u »Glasu Slavonije«: »Najstarija gornjogradska trgovina F. S. Thürnera« (1730-1945), »Osječki građanin izgradio prvi parobrod na Dunavu. Prvo parobrodarsko društvo imalo je g. 1822. svoje sjedište u Osijeku«, »Osječko dioničarsko društvo za riječno kupalište iz g. 1836«, »Borba između Osijeka i Požege za ratarnicu u g. 1884«, »Počeci industrije gospodarskih strojeva u Osijeku« itd.

VI Objavljivanje arhivske građe. Predviđeno je perspektivnim planom, da Arhiv kao svoje publikacije izda svoju najstariju građu, razumije se s predgovorom i obrazloženjem. Od ove došla bi u prvom redu u obzir: 1. Najstarija hrvatski pisana knjiga zapisnika osječke gornjogradske komorske gradske općine od g. 1771-1773. 2. Najstarija njemački pisana knjiga zapisnika tvrđavske komorske gradske općine od g. 1705-1745. 3. Najstarija latinski pisana tvrđavska matična knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih od g. 1693-1703.

Prethodno trebalo bi konačno riješiti način prijenosa teksta, izraditi tekst i nabaviti dovoljna novčana sredstva.

VII Partijski arhiv. Posebni dio ovoga Arhiva čini Odjel za historiju Radničkog pokreta i Partije (Partijski arhiv) pod vodstvom profesora Škole za opće obrazovanje radnika Stjepana Brlošića. Taj odio ima vlastitu upravu i vlastiti budžet, pod njegovu nadležnost spada područje grada Osijeka i kotara Osijek. Uz rukovodioca namješten je u odjelu stenograf i geodet, a osim toga honorarno jedan profesor.

Partijski arhiv radi na skupljanju arhivske i memoarske građe, izdavanju Zbornika, obilježavanju i postavljanju spomenika na mjestima vezanim s borbom i pokretom, sudjeluje kod izložaba i priređuje ih. Tako je od 20-29. IV 1959. u Izložbenoj dvorani u Osijeku priredio svoju vlastitu izložbu pod naslovom »40 godina borbe i pobjeda KPJ«. Na Geštetneru umnožio je i razdijelio općinskim komitetima Kalendar događaja, u kojemu su zabilježeni svi važniji događaji iz radničkog pokreta iz g. 1919-1945. Za vlastitu fototeku nabavio je foto-aparat i pribor te su izvršeni fotosnimci svih objekata vezanih o Radnički pokret od g. 1919-1945, na vlastito radničkih i sindikalnih domova, mjesta gdje su održane konferencije, Radničke štamparije u Osijeku, zgrada u kojima su bile ilegalne tiskare itd. Iz vremena NOB izrađeni su snimci zgrada u kojima su bile smještene borbene, političke i vojno-pozadinske ustanove, mjesta konferencija, a snimljeni su i svi spomenici i spomen-ploče.

VIII Problematika. Od osnutka Arhiva radi uspješno Savjet arhiva. Najteži je problem pomanjkanje prostora za smještaj arhivalija i nedostatak stručnog osoblja, budući da još uvijek stoji na raspolaganju samo prvotna zgrada sa 17 arhivskih prostorija, a od osoblja jedan arhivist-upravitelj, jedan arhivski manipulant, administrator i čistačica. Poslije pretvaranja dosadašnjih Arhiva u regionalne historijske arhive s obvezatnom stalnom terenskom arhivskom službom postaju ovi nedostaci sve teži.

Dr Kamilo Firinge

O RADU HISTORIJSKOG ARHIVA U SLAVONSKOM BRODU U 1959. GODINI

Historijski arhiv u Slavonskom Brodu osnovan je krajem aprila 1959. god., te se upravo sada navršila godina dana rada ove ustanove. To je kratko vrijeme, da bi se već danas moglo govoriti o značajnim rezultatima njegova rada.

Međutim, Arhiv se već osjeća u životu grada i kotara. O tome sve češće govore i građani Broda.

U Arhivu sada radi 6 lica, i to: tri profesora, dva izvanredna studenta i jedan učitelj. Početkom lipnja na posao dolazi jedan nastavnik, a od 1. IX ove godine u Arhivu će raditi još jedan profesor. Dakle, ukupno 8 lica, od kojih 4 profesora, 1 nastavnik, dva studenta i jedan učitelj. Od njih 6 službenika radi u centru, a dva u prihvatilištima, i to u Novoj Gradiški i Slavonskoj Požegi.

U početku je težište rada bilo usmjereno na stvaranje potrebnih uslova za rad. Trebalo je osigurati prostorije i sredstva za rad u Arhivu.

U zgradi Arhiva postoje ove prostorije: tri za kancelarije, jedna za stručnu biblioteku, jedna za foto-laboratorij, jedna za čitanje mikrofilmova i dvije veće prostorije za spremište građe. Pošto je u toku adaptacija zgrade, osposobit će se još nekoliko prostorija za skladišta, pa će potrebe u tom smislu biti zadovoljene za doledno vrijeme.

Prihvatilišta građe u Novoj Gradiški i Slavonskoj Požegi imaju po dvije prostorije, a u izgledu su još po jedna prostorija u tim mjestima.

Sve prostorije snabdjevene su potrebnim inventarom, koji je u većini nov. Osim kancelarijskog inventara Arhiv posjeduje 60 polica za arhivsku građu, od kojih je 30 izrađeno od parene bukvine, a 30 od željeza. Sve te police su izrađene u raznim poduzećima u Slav. Brodu. Budući da ih sve ne možemo upotrijebiti u zgradi Arhiva, jedan, istina manji broj dodjelit ćemo prihvatilištima u Gradiški i Požegi.

Za biblioteku su izrađene police, a nabavljen je stol i stolice, kako bismo zainteresiranima stvorili uslove za rad.

Foto-laboratorij raspolaže sa svim suvremenim sredstvima foto-službe. Arhiv posjeduje aparat za kopiranje, magnetofon i mikročitač.

I prihvatilišta građe u Gradiški i Požegi već su snabdjevena najneophodnijim inventarom. Nedostaje im uglavnom nešto polica, ali će i one u doledno vrijeme biti nabavljene.

Tek kada su stvoreni i najneophodniji uslovi za rad, prišlo se rješavanju najaktuelnijih problema arhivske službe. Najprije se radilo na provođenju evidencije registratura i registraturne građe na ovom području. Od NOK je preuzet ovaj posao.